

۱۴۷۲۶۱

بسم الله الرحمن الرحيم

بررسی تحبیه کیهان شناختی یونان و بین النهرین

بر اساس تحلیل سوره های اودیسه، گیل گمش و آثار هنری

مهدی انصاری

انتشارات دانشگاه تهران
۱۳۹۵

سرشناسه: انصاری، مهدی، ۱۳۶۲ -

عنوان و نام پدیدآور: بررسی تطبیقی کیهان‌شناختی یونان و بین‌النهرین: بر اساس تحلیل حماسه‌های اودیسه، گیل‌گمش و آثار هنری/ مهدی انصاری.
مشخصات نشر: تهران: آیدگان، ۱۳۹۵.

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۳۹۸-۰۱۹-۸

مشخصات ظاهری: ۹۲ ص: مصور.

موضوع: اودیسه -- نقد و تفسیر

وضعیت فهرست‌نویسی: فیا

موضوع: Interpretation Gilgamesh -- Criticism and

موضوع: گیل‌گمش -- تاریخ و نقد

موضوع: Comparative civilization

موضوع: تمدن -- تطبیقی

موضوع: Greece -- Civilization

موضوع: یونان -- تمدن

موضوع: Mesopotamia -- Civilization

موضوع: بین‌النهرین -- تمدن

رده بندی دیویی: CB۱۵۱/۹۰۹

رده بندی کنگره: الفبا ۵۹۳۱۴

شماره کتابشناختی ملی: ۴۲۰۰۸۰

انستیتوت تحقیقات

بررسی تطبیقی کیهان‌شناختی یونان و بین‌النهرین

بر اساس تحلیل حماسه‌های اودیسه، گیل‌گمش و آثار هنری

مؤلف: مهدی انصاری

ناشر: آیدگان

نویته چاپ: اول ۱۳۹۵

چاپ: بهمن

سیاوش میرزایی مهر

طراحی جلد و صفحه‌آرایی:

قیمت: ۱۰۰۰۰ ریال

تیراژ: ۱۰۰۰ مجلد

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۳۹۸-۰۱۹-۸

مرکز پخش: تهران، انقلاب، خیابان دانشگاه، خیابان شهدای ژاندارمری، پلاک ۵۰۰، طبقه سوم، واحد ۱۱

تلفن: ۶۶۴۹۸۵۲۸ و ۶۶۴۱۶۵۲۵

Ayandeganpub@Gmail.com

www.Ayandeganpub.com

این اثر مشمول قانون حمایت مؤلفان و مصنفان و هنرمندان مصوب ۱۳۴۸ است، هر کسی تمام یا قسمتی از این اثر را بدون اجازه مؤلف یا ناشر، نشر یا پخش یا عرضه نماید مورد پیگرد قانونی قرار خواهد گرفت.

سازمان اسناد و کتابخانه ملی
جمهوری اسلامی ایران

فهرست مطالب

۶	• پیشگفتار
۷	• مقدمه
	فصل اول - مباحث توصیفی
۱۲	• چکیده حماسه اودیسه
۲۳	• چکیده حماسه گیل گمش
۳۸	• شباهت های دو حماسه
۴۰	• تفاوت های دو حماسه
	فصل دوم - مباحث تحلیلی - تاریخی
۴۴	• پیش درآسد
	• کیهان شناختی یونان و مبنای رابطه میان انسان و خدا
۴۷	• با نگاهی به حماسه اودیسه
	• کیهان شناختی بین النهرین و مبنای رابطه میان انسان و خدا
۵۲	• با نگاهی به حماسه گیل گمش
	فصل سوم - تحلیل های تصویری
۵۶	• بررسی و تحلیل هنر یونان
۶۱	• بررسی و تحلیل هنر بین النهرین
	• تصاویر نقش برجسته های دوره ای از یونان،
۶۵	• هم عصر آفرینش حماسه اودیسه
	• تصاویر نقش برجسته های دوره ای از بین النهرین،
۷۰	• هم عصر آفرینش حماسه گیل گمش
	فصل چهارم - نتیجه گیری
۷۵	• نتیجه گیری
	فصل پنجم - گزیده تصاویر تمدن های یونان و بین النهرین
۸۰	• تصاویر یونان
۸۴	• تصاویر بین النهرین
	فصل ششم
	• فهرست منابع و مراجع
۸۹	• منابع فارسی
۹۱	• منابع لاتین

پیشگفتار

شناخت کافی از مطالعات انجام گرفته در هر حوزه، پیش شرط لازم برای انجام پژوهش های تخصصی در آن حوزه می باشد. رویکردهای گوناگونی که پژوهشگران در پرداختن به هر موضوع اتخاذ می کنند، موجب تولید نظرات گوناگون در باب آن موضوع خواهد شد. آگاهی از میزان کمی و کیفی مطالعات انجام شده در حوزه مورد نظر یک پژوهشگر، مسیرهای پیموده شده، نکات ارجح و کمبودها را معلوم می کند.

مطالعات انجام گرفته در مورد اودیسه و گیل گمش اغلب توصیفی و به ندرت تحلیلی هستند که به طریق مجزا صورت گرفته است. بررسی تطبیقی این دو حماسه، پیشنهاد این پژوهش است. در حقیقت ضرورت انجام این پژوهش را می توان به اختصار این چنین برشمرد:

- تبیین مبانی های بنیادین فرهنگی بین تمدن های یونان و بین النهرین بر مبنای مقوله سفرهای اودیسه و گیل گمش.
- تبیین تفاوت های سباحت های ساختار سفر در تفکیک وجوه زمینی و آسمانی میل یر و بین النهرین.
- دستیابی به وجوه اشتراک و افتراق منطق کیهان شناختی حاکم بر یونان و تمایز آن با کیهان شناختی حاکم بر بین النهرین برای تحلیل آثار هنری خالقان. در این دو تمدن.
- دستیابی به تفاوت های بنیادین در آفرینش آثار هنری کهن (مجسمه ها و نقش برجسته ها) بین تمدن های یونان و بین النهرین، بنا بر تمایز رابطه میان انسان و خدا در این دو فرهنگ.

امید است خوانندگان ارجمند با وجود کاستی های پیش آمده، آن را با دیده اغماض نگریسته و با رهنمودهای خود اینجانب را آگاه سازند.

مهدی انصاری

بهار ۱۳۹۵

مقدمه

مطالعه تطبیقی یکی از روش های پژوهش کمی و کیفی است که در آن دو یا چند متغیر یا فرایند همگون که می توانند نمونه ها و موارد محسوس یا نامحسوس باشند، بررسی می شوند؛ با این هدف که با توصیف و تبیین اشتراک ها و اغلب تفاوت ها، بتوان آن پدیدار ها را شناسایی کرد و به تفسیر ها و احتمالاً تعمیم های تازه دست یافت. مطالعات تطبیقی عموماً سه فرایند توصیف^۱، مقایسه^۲ و نتیجه گیری^۳ را در بر دارند.

به عبارت دیگر مطالعه و نقد^۴ تطبیقی "بیشتر برای درک و فهم تحول هنر قوی در ارتباط با تأثیرات و تأثرهایی که از اقوام دیگر گرفته است و یا مقایسه و تبیین هنر در رسوم و دو ملت در یک مقطع زمانی مشخص، انجام می گیرد." (استلهم، ۱۳۸۷: ۸۵)

بر پایه موارد فوق اساس این پژوهش، بررسی تطبیقی است که میان دو تمدن یونان^۵ و بین النهرین^۶ انجام گرفته است.

- ۱ فصل اول از این کتاب را شامل می شود.
- ۲ فصل دوم و سوم از این کتاب را شامل می شود.
- ۳ فصل چهارم از این کتاب را شامل می شود.
- ۴ نقد در لغت به معنی "بهین چیزی برگزیدن" و "نظم کردن در اهم تا در آن به قول اهل لغت سره را از ناسره باز شناسد، معنی عامه بویست نیز که از لوازم "به گزینی" است ظاهراً هم از قدیم در اصل کلمه نقد مستر شده است و لذا از دیرباز این کلمه در مورد شناخت محاسن و معایب کلام به کار رفته است، چنانکه آن لفظی هم که امروز در فرهنگ اروپایی جهت این معنی به کار می رود را از آن به معنی رای زدن و داوری کردن است و شک نیست که رای زدن و داوری کردن در ناسره ی نیک و بد امور و سره و ناسره ی آن ها مستلزم معرفت درست و دقیق آن امور است. (زرین کوب، ۱۳۷۴: ۲۲)

۵ Greece

۶ Mesopotamia

در تمدن و تفکر یونانی، انسان کامل‌ترین آفریده طبیعت و خداست. از این رو در تصاویر و نقش برجسته‌های یونانی، خود خدایان یونانی به شکل انسان و دارای اعمال و رفتار انسانی مجسم می‌شدند. در منظومه‌های هومر^۲ نه تنها خدایان با انسان‌ها در آمیختند بلکه همانند آن‌ها رفتار می‌کردند، اما در تمدن و تفکر بین‌النهرینی همواره انسان در برابر الوهیت برتر قرار می‌گیرد و در تصاویر و نقش برجسته‌های به جای مانده از جغرافیای بین‌النهرین به ندرت به تنهایی در جایی ظاهر شده است. شاهان بین‌النهرین از خدایان یا الهه‌هایی همچون ماه و خورشید مشروعیت خود را می‌گرفتند. اما در هنر و ادبیات یونانی، انسان مشروعیت خود را از تفکر و عقل می‌گرفت و در هنر به تنهایی ترسیم می‌شد.

برای مشخص کردن موارد فوق می‌بایست دست به مقایسه آثار هر یک از این دو تمدن که خاصه^۳ اساطیری^۴ داشته باشند بزنیم تا بتوانیم مختصات تعریف شده برای هر یک از این دو فرهنگ را باز شناسیم. دلیل این مدعا آن است که "اسطوره" در گسترده‌ترین معنای آن گونه‌ای جهان بینی باستانی است. آن به اسطوره می‌سازد، یافته‌ها و دستاوردهای انسان دیرینه است... اگر بپذیریم که اسطوره دبستانی اندیشه‌ای و جهان شناختی است که از مردمان نهن به یادگار مانده است، پذیرفته ایم که ارزش فرهنگی آن از هیچ جهان بینی بزرگ‌تر نمی‌تواند برود، زیرا در جهان بینی اسطوره‌ای نیز آدمی، مانند هر جهان بینی دیگر، کوشیده است تا به پرسش‌های بنیادین خویش در باره جهان و انسان پاسخی در خور بدهد". (کزازی، ۱۳۷۲: ۶ و ۷) و به یاری آن از های هستی را برای خود و برای مردمان روزگار آینده بگشاید.

۱ Relief

۲ Homer: هومر، شاعر یونانی و خالق آثار ایلید و اودیسه.

۳ اساطیر جمع مکتور واژه اسطوره در عربی است؛ اسطوره خود واژه‌ای است معرب از یونانی Historia به معنای جستجو، آگاهی و داستان، و از مصدر Historian به معنای بررسی کردن و شرح دادن؛ واژه اروپایی برابر آن Myth در انگلیسی، Mythe در فرانسه؛ از واژه یونانی Mythos به معنای شرح، خبر و قصه گرفته شده است. (بهار، ۱۳۵۲: ۲۲)

اسطوره واقعیت فرهنگی است که پیوندی ناگسستنی با طبیعت و اجتماع و روان پرسشگر آدمی دارد و می شود آن را از دیدگاه های گوناگون بررسی کرد. نخستین تأملات فلسفی، از اساطیر نشأت می گیرند و به همین سبب است که نخستین فلاسفه یونانی در پی نفی و جایگزینی اساطیر دوران پیش از خود برنیامدند، بلکه درون مایه های اساطیر کهن را صورتی عقلی بخشیدند و منشی فلسفی دادند و آن ها را در چارچوب نظامی عقلی تبیین نمودند. از زاویه دیگر اسطوره بیان شیوه بودن در جهان است و این بودن همگانی است به فردی.

دو حماسه^۱ اودیسه^۲ و گیل گمش^۳ از مهمترین منابع شناخت فرهنگ تمدن و جهان شناخت یونان و بین النهرین هستند. این داستان های حماسی با بر مایه ساطری خود بازتابنده، شارح و کاشف تصویر منحصر به فرد یک تمدن هستند.

گیل گمش حماسه ای است تمثیلی درباره جستجو و سفر انسان برای یافتن معنای زندگی و بیهودگی تلاش برای گریز از مرگ و دستیابی و نیل به ساحت و جایگاه والای که هم با حرم امن خدایان است.

اما در نقطه مقابل حماسه اودیسه، حماسه ای است بر مبنای تلاش و سفر برای به دست گرفتن امور حکومتی سرزمین تحت فرمان اودیسیئوس و دیدار با همسر و فرزند. در نتیجه جستجو و سفر حماسه های اودیسه و گیل گمش به ترتیب دو وجه زمینی و آسمانی را بیان می کنند.

ساختار سفر که یکی از پایه های کیهان شناختی این حوزه جغرافیایی است، مبین تفاوت های بنیادین فرهنگی بین تمدن های یونان و بین النهرین بر پایه تمایز رابطه میان انسان و خدا در این دو فرهنگ می باشد.

۱ Epic: واژه ای است تازی، به معنای تندی و تفتی در کار و دلاوری. حماس و حماس به معنی دلیر است و کسی که در کار سخت استوار باشد. تخماس و احتماس به معنی در هم آویختن و کشتن به کار برده شده است. (کزازی، ۱۳۷۲: ۱۸۳)

۲ Odyssey

۳ Gilgamesh

۴ Cosmological

جلوه عینی این تمایز را در نقش برجسته ها و تصاویر خلق شده در این دو تمدن به کرات شاهد هستیم.

www.ketab.ir